

การจัดทำแผนสิ่งแวดล้อมชุมชนเพื่อการจัดการคุณภาพ
สิ่งแวดล้อมเขตพื้นที่พัฒนาอุตสาหกรรมเชิงนิเวศ
พื้นที่เทศบาลตำบลทับมา อำเภอเมือง จังหวัดระยอง
Community Environment Planning
for Environment Quality Management
in Eco-Industrial Development Zone
in Tub Ma Sub-district Municipality,
Mueang District, Rayong

เอกลักษณ์ ณ์ฤทธิ (Akekaluk Nuttarit)¹

พรทิพย์ พันธุ์ยุรา (Porntip Punyura)²

Received: February 5, 2021

Revised: March 5, 2021

Accepted: April 1, 2021

บทคัดย่อ

การวางแผนพัฒนาประเทศให้มีการเติบโตทางเศรษฐกิจจำเป็นต้องดำเนินการพร้อมกับการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน เพื่อให้การผลิตและการบริโภคเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม พื้นที่ชุมชนเทศบาลตำบลทับมาได้รับอิทธิพลจากการเปลี่ยนแปลงเป็นเมืองอุตสาหกรรม ส่งผลเชิงบวกที่ทำให้ระบบเศรษฐกิจดีขึ้น และส่งผลเชิงลบต่อ

¹ ภาควิชารัฐประศาสนศาสตร์ คณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

Department of Public Administration, Faculty of Political Science and Law,
Burapha University

² ภาควิชาสังคมวิทยา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

Department of Sociology, Faculty of Humanities and Social Sciences, Burapha
University

สภาพแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติที่ชุมชนเคยใช้ประโยชน์ คณะผู้วิจัยได้ดำเนินการจัดทำแผนสิ่งแวดล้อมชุมชนในพื้นที่เทศบาลตำบลทับมา จังหวัดระยอง ให้สอดคล้องกับบริบทและปัญหาของพื้นที่ เพื่อให้ได้แผนสิ่งแวดล้อมชุมชนที่สามารถใช้เป็นเครื่องมือในการพัฒนาชุมชนด้านการจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อม และส่งเสริมการพัฒนาเมืองอุตสาหกรรมเชิงนิเวศให้เป็นเมืองสิ่งแวดล้อมยั่งยืนต่อไป โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพด้วยเทคนิคการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมที่มีการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการศึกษาข้อมูลจากเอกสาร การประชุมระดมความคิด และการสัมภาษณ์เชิงลึก และใช้วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา

ผลการวิจัยทำให้ได้แผนชุมชนเมืองอุตสาหกรรมเชิงนิเวศ พื้นที่เทศบาลตำบลทับมา ซึ่งประกอบไปด้วย แผนงาน โครงการ/กิจกรรม ที่มีเทศบาลตำบลทับมาและคณะกรรมการชุมชนเป็นผู้รับผิดชอบหลักในโครงการต่าง ๆ ตามแผนงานที่วางไว้เพื่อจัดการประเด็นปัญหาที่ชุมชนได้รับผลกระทบจากโรงงานอุตสาหกรรมตามรอบเมืองอุตสาหกรรมเชิงนิเวศ และส่งเสริมการพัฒนาเมืองอุตสาหกรรมเชิงนิเวศสู่เมืองสิ่งแวดล้อมยั่งยืน

คำสำคัญ: แผนสิ่งแวดล้อม, เมืองอุตสาหกรรมเชิงนิเวศ, การมีส่วนร่วมของชุมชน, เขตพัฒนาพื้นที่พิเศษภาคตะวันออก, การพัฒนาที่ยั่งยืน

Abstract

Country development planning results in economic expansion and growth. Therefore, it requires sustainable environmental use, in order to be environmentally friendly with the production and consumption. Tub Ma Sub-district municipal community area has been influenced from being an industrial area. This yields both advantages and disadvantages to the community, namely better economic system and environmental and natural resource exploitation. The researchers have created an environmental plan for Tub Ma Sub-district municipal community in Rayong according to the area conditions and problems in order to achieve a plan which can be a tool for environmentally quality management

toward the community development and ecological industrial zone development for the sustainable environment. Qualitative methodology was employed with participatory action research (PAR). Data collection tools were document, brainstorming, in-depth interview, and content analysis. The results reveal that the ecological industrial zone development plan for Tub Ma Sub-district municipal community area consists of project/activity plans which the municipality and the community committee are responsible to process the planned projects in order to solve the community problems that have impacted industrial plants around the ecological industrial zone and promote the development of the zone to be a sustainable environmental zone.

Keywords: Environmental Plan, Eco-industrial Zone, Community Participation, Eastern Economic Corridor, Sustainable Development

บทนำ

ปัจจุบัน ประเทศไทยต้องเผชิญกับปัญหาด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ที่ทวีความรุนแรงมากขึ้นเรื่อย ๆ ซึ่งเป็นผลมาจากการพัฒนาและการเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศที่เป็นไปอย่างรวดเร็วและต่อเนื่อง ทำให้ภาครัฐต้องกำหนดนโยบายต่าง ๆ ที่เป็นการเร่งรัดการขยายตัวทางเศรษฐกิจ พร้อมทั้งให้ความสำคัญด้านสิ่งแวดล้อม โดยมีนโยบายระเบียบเศรษฐกิจภาคตะวันออก เป็นอีกหนึ่งนโยบายสำคัญในการยกระดับการพัฒนาภาคอุตสาหกรรมการผลิตของประเทศ และมีแผนสิ่งแวดล้อมเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก (eastern economic corridor: EEC) พ.ศ. 2561-2564 ที่ใช้เป็นแผนในการพัฒนาสร้างความสำเร็จทางเศรษฐกิจ คุณภาพชีวิตของประชาชนในพื้นที่ ขณะเดียวกันได้มีการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืนทั้งการรักษาและฟื้นฟู เพื่อให้การผลิตและการบริโภคเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม นอกจากนี้ ยังเน้นการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติอย่างมีประสิทธิภาพและเป็นธรรม ด้วยการเปิดโอกาสให้ประชาชนในพื้นที่สามารถเข้าถึงทรัพยากรธรรมชาติได้อย่างเท่าเทียมกัน (คณะกรรมการจัดทำแผนสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก, 2562)

สอดคล้องกับเป้าหมายของยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2561-2580) ในการพัฒนาประเทศที่มั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน และเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม โดยมียุทธศาสตร์สำคัญประการหนึ่ง คือ การสร้างการเติบโตบนคุณภาพชีวิตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ที่ประกอบด้วย การป้องกัน ฟื้นฟู และอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ การวางระบบบริหารจัดการน้ำให้มีประสิทธิภาพ การพัฒนาและใช้พลังงานที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม การพัฒนาเมืองอุตสาหกรรมเชิงนิเวศและเมืองที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม การร่วมลดปัญหาโลกร้อนและปรับตัวให้พร้อมกับการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ และการใช้เครื่องมือทางเศรษฐศาสตร์และนโยบายการคลังเพื่อสิ่งแวดล้อม (สำนักงานคณะกรรมการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2561)

นอกจากนี้ ยังสอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560-2564) ยุทธศาสตร์ที่ 3 ที่ได้กำหนดให้มีการสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจและสามารถแข่งขันได้อย่างยั่งยืน มีการพัฒนาเมืองอุตสาหกรรมเชิงนิเวศ (eco industrial town) โดยมุ่งเป้าหมายขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ของประเทศเพื่อปรับโครงสร้างเศรษฐกิจภาคอุตสาหกรรมให้มีความสอดคล้องกับการพัฒนาทางสังคมและสิ่งแวดล้อม เป็นการปรับเปลี่ยนฐานการผลิตที่ใช้ทรัพยากรธรรมชาติและแรงงานไปสู่การผลิตที่เป็นการใช้วิทยาศาสตร์เทคโนโลยี องค์กรความรู้ นวัตกรรม เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม และนำแนวทางการพัฒนาเมืองอุตสาหกรรมเชิงนิเวศมาใช้ในการพัฒนาพื้นที่ที่มีศักยภาพในการพัฒนาอุตสาหกรรมเพื่อให้เกิดความสมดุลระหว่างเศรษฐกิจอุตสาหกรรม สิ่งแวดล้อม และสังคมชุมชน (สำนักงานคณะกรรมการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2560)

ทั้งนี้เมืองอุตสาหกรรมเชิงนิเวศ เป็นการจัดการสิ่งแวดล้อมในบริเวณเมืองหรือพื้นที่ซึ่งมีการพัฒนาอุตสาหกรรมบนพื้นฐานความสมดุลของเศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม สังคม และความเป็นไปได้ทางเทคโนโลยีที่เป็นการพัฒนาอุตสาหกรรมและเศรษฐกิจด้วยการใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ พร้อมกับการเพิ่มประสิทธิภาพในการผลิตและลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม โดยได้รับการยอมรับและความร่วมมือของคนในพื้นที่ในทุกระดับ ตั้งแต่ระดับปัจเจกชน เช่น ครอบครัวและโรงงาน (eco family/green factory) ระดับกลุ่มอุตสาหกรรมหรือชุมชน เช่น นิคมอุตสาหกรรมหรือหมู่บ้านหรือตำบล (eco industrial zone) และระดับเมือง (eco town/eco city) หรือเครือข่าย

ของเมืองหรือจังหวัด เพื่อนำไปสู่การเพิ่มคุณภาพและคุณภาพในมิติเชิงเศรษฐกิจที่มีความคุ้มค่าในการผลิต มีการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างมีคุณภาพ มีประสิทธิภาพ มีเสถียรภาพ และชุมชนมีความมั่งคั่ง มีดีสิ่งแวดล้อมที่มีการจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อมที่ดี ลดและป้องกันมลพิษ ใช้ทรัพยากรและพลังงานอย่างคุ้มค่าและมีมิติสังคมที่เป็นการยกระดับคุณภาพชีวิตชุมชน (กรมโรงงานอุตสาหกรรม, 2562)

สำหรับเมืองอุตสาหกรรมเชิงนิเวศในประเทศไทยนั้น เป็นผลสืบเนื่องมาจากการประกาศให้ท้องที่เขตเทศบาลเมืองมาบตาพุดและพื้นที่บริเวณใกล้เคียงเป็นเขตควบคุมมลพิษ (กรมควบคุมมลพิษ, 2552) และภาคอุตสาหกรรมนำโดยสภาอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทยได้ผลักดันแนวคิดเรื่องเขตอุตสาหกรรมพิเศษเชิงนิเวศ (eco industrial town) เพื่อเป็นเครื่องมือในการพัฒนาเขตอุตสาหกรรมจังหวัดระยองให้เป็นเมืองต้นแบบอุตสาหกรรมเชิงนิเวศของประเทศ (สภาอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย, ม.ป.ป.) โดยในระยะแรกเป็นการแก้ปัญหาของภาคอุตสาหกรรมที่กระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสังคมอย่างบูรณาการ จากนั้นจึงสร้างสรรค์เศรษฐกิจและสังคมที่เกื้อกูลกันเพื่อการพัฒนาอุตสาหกรรมอย่างยั่งยืน ทั้งนี้กรมโรงงานอุตสาหกรรมกำหนดให้พื้นที่เทศบาลตำบลทับมา จังหวัดระยอง เป็นหนึ่งในพื้นที่นำร่องในกลุ่มจังหวัดพื้นที่ระเบียงเศรษฐกิจภาคตะวันออก เนื่องจากเป็นพื้นที่ที่มีความสำคัญทั้งทางด้านเศรษฐกิจ ที่อยู่อาศัย และรองรับการเคลื่อนย้ายแรงงานที่เข้ามาทำงานในภาคอุตสาหกรรมของจังหวัดระยอง ที่มีแนวโน้มการขยายตัวของเมืองเพิ่มสูงขึ้น ส่งผลต่อระดับคุณภาพชีวิตของประชาชน และคุณภาพสิ่งแวดล้อมในพื้นที่เป็นอย่างมาก (การนิคมอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย, 2558)

ดังนั้นคณะผู้วิจัยจึงได้ดำเนินการจัดทำแผนสิ่งแวดล้อมชุมชนในพื้นที่เทศบาลตำบลทับมา จังหวัดระยอง ให้สอดคล้องกับบริบทและปัญหาของพื้นที่ พัฒนาเป็นแผนสิ่งแวดล้อมชุมชนที่สามารถใช้ เป็นเครื่องมือในการพัฒนาชุมชนด้านการจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อม และส่งเสริมการพัฒนาเมืองอุตสาหกรรมเชิงนิเวศให้เป็นเมืองสิ่งแวดล้อมยั่งยืนต่อไป

การทบทวนวรรณกรรม

แนวคิดแผนสิ่งแวดล้อมชุมชน

ภายใต้แผนจัดการสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2560-2564 กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่ใช้ในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในระดับประเทศ โดยน้อมนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและหลักการบริหารจัดการมาเป็นแนวทางกำหนดมาตรการเพื่อจัดการและแก้ไขปัญหาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้เกิดประสิทธิภาพ โดยรูปแบบที่เน้น คือ การสร้างภาคีเครือข่ายในการดำเนินงาน ซึ่งภาคีสำคัญที่ต้องมีส่วนร่วม คือ ชุมชน (สำนักนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, 2560) จากบทความวารสารผู้ตรวจการแผ่นดินเรื่อง “การมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างสมดุลและยั่งยืน: ศึกษากรณีป่าชุมชนบ้านคลองห้วยหวาย อำเภอแม่เปิน จังหวัดนครสวรรค์” (กฤติน จันทร์สนธิมา และอรทัย อินตะไชยวงศ์, 2559) ได้สรุปรูปแบบการมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติไว้ ดังนี้ 1) การมีส่วนร่วม ค้นหาปัญหา และสาเหตุ 2) การมีส่วนร่วมคิดและสร้างรูปแบบการจัดการให้เกิดความสมดุลและยั่งยืน 3) การมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบาย แผนงาน โครงการ หรือกิจกรรมให้เกิดความเป็นรูปธรรม 4) การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจดำเนินกิจกรรมเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ 5) การมีส่วนร่วมในการปรับปรุงพัฒนาการศึกษาข้อตกลงอย่างมีประสิทธิภาพ 6) การมีส่วนร่วมสนับสนุนงบประมาณ 7) การมีส่วนร่วมปฏิบัติตามนโยบาย 8) การมีส่วนร่วมควบคุม ติดตาม ประเมินผล และร่วมบำรุงรักษาในรูปคณะกรรมการ

กล่าวโดยสรุป การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนตามรูปแบบการมีส่วนร่วม คือ 1) การมีส่วนร่วมคิด ทบทวนเหตุ และปัจจัยของปัญหา 2) การมีส่วนร่วมกำหนดนโยบาย/แผนในการบริหารจัดการ โดยเน้นให้เกิดความสมดุลและยั่งยืนในการดำเนินงานภายใต้การดำรงอยู่ของชุมชน 3) การมีส่วนร่วมดำเนินงานที่ได้กำหนดไว้ในแผนงาน โครงการ/กิจกรรม ภายใต้การให้การสนับสนุนของภาคีเครือข่ายให้สามารถขับเคลื่อนงานได้สอดคล้องกับนโยบายอย่างมีประสิทธิภาพ 4) ร่วมรับผิดชอบด้วยการติดตามและประเมินผลการดำเนินงาน ถือว่าเป็นการมีส่วนร่วมตรวจสอบการดำเนินงาน เพื่อพิจารณาว่ายังมีส่วนใดที่ขาดยังไม่ได้ทำ หรือยังไม่ครบถ้วน

อันจะนำไปสู่การจัดทำแผนเพื่อการปรับปรุงต่อไป โดยแนวคิดการมีส่วนร่วมดังกล่าวข้างต้นมีความสอดคล้องกับหลักการดำเนินงานในการทำแผนจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อม

แผนชุมชนจากแนวคิดของกรมการพัฒนาชุมชน คือ แผนที่คนในชุมชนร่วมกันคิด ร่วมกันกำหนดเพื่อบ้างเป้าหมายในการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นของตนเอง โดยใช้ข้อมูลเป็นฐาน เป็นแผนที่เกี่ยวข้องกับวิถีคนในชุมชน แผนชุมชนขับเคลื่อนด้วย 4 แนวคิด ได้แก่ การพัฒนาคน การพัฒนาพื้นที่ การพัฒนาแหล่งรายได้ และการพัฒนาแผนชุมชน (กรมการพัฒนาชุมชน, 2560)

แนวคิดเมืองอุตสาหกรรมเชิงนิเวศ

แนวคิดเมืองอุตสาหกรรมเชิงนิเวศ (eco industrial town) เป็นแนวคิดที่ประกอบด้วยแนวคิดพื้นฐานสองด้าน ได้แก่ อุตสาหกรรมเชิงนิเวศและเมือง หากพิจารณานัยยะของคำประกอบเป็นที่ชัดเจนว่า แนวคิดนี้มีเป้าหมายมุ่งพัฒนาเมืองที่มีอุตสาหกรรมเป็นองค์ประกอบในเมืองนั้น ๆ มีผู้นิยามให้ความหมายเรื่องอุตสาหกรรมนิเวศ และเมืองไว้ต่าง ๆ โดยผู้วิจัยได้มุ่งศึกษาความหมายของ “เมืองอุตสาหกรรมเชิงนิเวศ” จากหลายแหล่งข้อมูล สามารถสรุปความหมายได้ว่า “เมืองอุตสาหกรรมเชิงนิเวศ” หมายถึง “รูปแบบการพัฒนาอุตสาหกรรมที่ยั่งยืนบนพื้นฐานความสมดุลของเศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม สังคม ความสอดคล้องกับกฎหมาย และความเป็นไปได้ทางเทคโนโลยี โดยภาคอุตสาหกรรมต้องลดการใช้ทรัพยากรและพลังงานหรือการใช้ทรัพยากรและพลังงานให้คุ้มค่า และลดการปลดปล่อยของเสียให้เหลือน้อยที่สุดพร้อมกับการเพิ่มประสิทธิภาพในการผลิตเพื่อให้สามารถดำเนินธุรกิจ ทั้งนี้หัวใจสำคัญ คือ จำเป็นต้องได้รับการยอมรับและการมีส่วนร่วมจากชุมชน ชุมชนต้องได้รับประโยชน์การพัฒนาอุตสาหกรรมในพื้นที่ มุ่งยกระดับคุณภาพชีวิตชุมชนและสิ่งแวดล้อมโดยรอบและโดยรวม ด้วยหลักการความร่วมมือพึ่งพากันของผู้ประกอบการอุตสาหกรรม ผู้พัฒนานิคมอุตสาหกรรม หน่วยงานรัฐท้องถิ่น และชุมชน เพื่อมุ่งสู่ประโยชน์ส่วนรวมร่วมกัน” (การนิคมอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย, 2560; กรมโรงงานอุตสาหกรรม, 2562)

การขับเคลื่อนเมืองอุตสาหกรรมเชิงนิเวศเป็นนโยบายตามยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี และแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 ยุทธศาสตร์ที่ 3 การสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจและแข่งขันได้อย่างยั่งยืน ซึ่งกำหนดตัวชี้วัดให้มีเมืองอุตสาหกรรมเชิงนิเวศ จำนวน 15 จังหวัด และสอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี

ไว้ไม่น้อยกว่า 40 พื้นที่ใน 37 จังหวัด (กรมโรงงานอุตสาหกรรม, 2562) และยุทธศาสตร์ที่ 4 การเติบโตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืนการรักษาฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติ เพิ่มขีดความสามารถในการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ พัฒนาระบบการบริหารจัดการและกลไกแก้ไขปัญหาความขัดแย้งด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (สำนักงานคณะกรรมการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2560)

สำหรับกรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อมได้วาง “roadmap เมืองไทยน่าอยู่อย่างยั่งยืนปี 2560-2579” โดยกำหนดแผนการดำเนินงานเป็นระยะ 20 ปี สร้าง “ท้องถิ่นไทยน่าอยู่อย่างยั่งยืนสู่สังคมสีเขียว” ดังนั้น หากจะพิจารณาขอบเขตของความสัมพันธ์ตามนิยามของเมืองอุตสาหกรรมเชิงนิเวศและเมืองยั่งยืนแล้ว โดยได้แบ่งระดับความสัมพันธ์เป็น 4 ระดับดังนี้ ประกอบด้วย ระดับโรงงาน ระดับนิคมอุตสาหกรรม ระดับท้องถิ่น และระดับจังหวัด (กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม, 2560)

ในการศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษาวิจัยใน “ระดับท้องถิ่น” โดยครอบคลุมองค์ประกอบโครงสร้างท้องถิ่นที่มีนิคมอุตสาหกรรมตั้งอยู่ พัฒนาในด้านต่าง ๆ ของท้องถิ่นควบคู่กันไปกับภาคอุตสาหกรรมซึ่งเป็นหลักในการสร้างความเจริญทางเศรษฐกิจของท้องถิ่นนั้น ๆ สู่การเป็น “เมืองน่าอยู่ คู่อุตสาหกรรม” (eco industrial town)

ขอบเขตการวิจัย

คณะผู้วิจัยได้ดำเนินการทบทวนแผนพัฒนาเทศบาล แผนด้านสิ่งแวดล้อมและแผนต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาเมืองอุตสาหกรรมเชิงนิเวศ เช่น แผนแม่บทพัฒนาเมืองอุตสาหกรรมเชิงนิเวศจังหวัด และแผนปฏิบัติการอุตสาหกรรมเชิงนิเวศปี พ.ศ. 2560-2564 ของกรมโรงงานอุตสาหกรรม และการดำเนินงานพัฒนาเมืองสิ่งแวดล้อมยั่งยืน จากนั้นดำเนินการกระบวนการจัดทำแผนสิ่งแวดล้อมชุมชนในพื้นที่เทศบาลตำบลทับมา พร้อมกับการสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview) ผู้แทนหน่วยราชการ ผู้บริหาร และเจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบงานด้านสิ่งแวดล้อมของเทศบาลตำบลทับมา เกี่ยวกับประเด็นการพัฒนาศักยภาพของเจ้าหน้าที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อม ตลอดจนปัญหาอุปสรรคในการนำนโยบายด้านเมืองสิ่งแวดล้อมยั่งยืนและเมืองอุตสาหกรรมเชิงนิเวศไปปฏิบัติ

และดำเนินการจัดทำร่างแผนสิ่งแวดล้อมชุมชนเทศบาลตำบลทับมาที่สอดคล้องกับบริบท รวมทั้งมีการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้นำชุมชนนาร่องเกี่ยวกับสภาพปัญหาและความต้องการของพื้นที่

วิธีการวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพใช้เทคนิคการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (participatory action research: PAR) โดยคณะผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลจากข้อมูลปฐมภูมิจากประชาชนในพื้นที่เขตอุตสาหกรรม ใช้วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา (content analysis) และจัดทำแผนชุมชนในพื้นที่อุตสาหกรรมเชิงนิเวศเพื่อผลักดันแผนชุมชนสู่การนำไปปฏิบัติ

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่ใช้ในงานวิจัย ได้แก่ ผู้มีคุณสมบัติที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานเมืองอุตสาหกรรมนิเวศในพื้นที่ ซึ่งมีความสำคัญในการแสดงความคิดเห็น โดยที่ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (key informants) ในงานวิจัยนี้ ประกอบด้วย 3 กลุ่ม ได้แก่

กลุ่มที่ 1 ผู้นำชุมชนและอาสาสมัครพิทักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมทั้งหมด 5 ท่าน

กลุ่มที่ 2 เจ้าหน้าที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ประกอบด้วย ผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นฝ่ายการเมือง 2 ท่าน ผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นฝ่ายข้าราชการประจำ 2 ท่าน เจ้าหน้าที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่รับผิดชอบงานเกี่ยวกับเมืองอุตสาหกรรมเชิงนิเวศ 1 ท่าน

กลุ่มที่ 3 ผู้แทนหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ประกอบด้วย ผู้แทนอุตสาหกรรมจังหวัด ผู้แทนป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยจังหวัด ผู้แทนศูนย์อนามัยที่ 6 และผู้แทนสำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจังหวัด รวมทั้งหมด 4 ท่าน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1. กิจกรรม เป็นเครื่องมือเพื่อใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลชุมชนด้วยการให้ชุมชนระดมความคิดและแสดงความคิดเห็น และเพื่อสร้างแผนกลยุทธ์ชุมชนเมืองอุตสาหกรรมเชิงนิเวศ โดยกิจกรรมประกอบไปด้วย

- กิจกรรมสร้างภาพฝัน (future search conference: F.S.C) จัดขึ้นในวันที่ 15 กรกฎาคม 2562 ณ เทศบาลตำบลทับมา เป็นกิจกรรมระดมสมองที่ช่วยให้ชุมชนได้รับรู้ศักยภาพของตนเอง มองเห็นปัญหาและอุปสรรคทั้งในอดีตและปัจจุบัน เพื่อจะได้มีการพัฒนา แก้ไข ซึ่งเป็นการนำชุมชนไปสู่เป้าหมายการเป็นเมืองอุตสาหกรรมเชิงนิเวศอย่างยั่งยืน เชื่อมโยงเป็นภาพอนาคตของชุมชนเมืองอุตสาหกรรมเชิงนิเวศ มีผู้เข้าร่วมประชุม 80 ท่าน

- กิจกรรมการประชุมระดมความคิด จัดขึ้นในวันที่ 5 สิงหาคม 2562 ณ เทศบาลตำบลทับมา เป็นกิจกรรมประชุมระดมสมองเพื่อค้นหาอนาคตร่วมกันของชุมชน (future search) และนำไปกำหนดแผนและโครงการ มีผู้เข้าร่วมประชุม 80 ท่าน

- กิจกรรมการประชุมเชิงปฏิบัติการ จัดขึ้นในวันที่ 16 กันยายน 2562 ณ เทศบาลตำบลทับมา เป็นกิจกรรมประชุมระดมสมองที่มีการกระตุ้นให้ชุมชนเป็นผู้ถ่ายทอดข้อมูลและรวบรวมเรียบเรียงข้อมูลที่ได้จัดทำเป็นแผนและโครงการภายใต้กรอบ 4 ประเด็น คือ 1) การสร้างเครือข่ายเฝ้าระวังคุณภาพสิ่งแวดล้อมภาคประชาชน 2) ข้อเสนอแนะกลไกการป้องกันและยับยั้งเรื่องร้องเรียนด้านสิ่งแวดล้อม และการดำเนินการกรณีฉุกเฉินในพื้นที่ 3) แนวทางการพัฒนาชุมชนให้เป็นชุมชนต้นแบบด้านการจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อมตามแนวทางการพัฒนาเมืองอุตสาหกรรมเชิงนิเวศสู่เมืองสิ่งแวดล้อมยั่งยืน และ 4) ข้อเสนอแนะกลไกการขับเคลื่อนแผนสิ่งแวดล้อมชุมชนสู่การปฏิบัติและการขอรับการสนับสนุนงบประมาณ มีผู้เข้าร่วมประชุม 80 ท่าน

2. แบบสัมภาษณ์ปลายเปิด เพื่อใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ แบบสัมภาษณ์แต่ละชุดประกอบด้วย 2 ส่วน คือ

ส่วนที่ 1 เป็นคำถามนำเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของพื้นที่ชุมชน

ส่วนที่ 2 เป็นคำถามเกี่ยวกับประเด็นต่าง ๆ ต่อไปนี้

- การพัฒนาศักยภาพของเจ้าหน้าที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อมและเครือข่ายผู้นำชุมชนนำร่อง

- การสร้างเครือข่ายเฝ้าระวังคุณภาพสิ่งแวดล้อมภาคประชาชน

- ปัญหาและข้อเสนอแนะกลไกการป้องกันและยับยั้งเรื่องร้องเรียนด้านสิ่งแวดล้อม และการดำเนินการกรณีฉุกเฉินในพื้นที่

- แนวทางการพัฒนาชุมชนให้เป็นชุมชนต้นแบบด้านการจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อมตามแนวทางการพัฒนาเมืองอุตสาหกรรมเชิงนิเวศสู่เมืองสิ่งแวดล้อมยั่งยืน
- ข้อเสนอแนะกลไกการขับเคลื่อนแผนสิ่งแวดล้อมชุมชนสู่การปฏิบัติ และการขอรับสนับสนุนงบประมาณ

แบบสัมภาษณ์ผ่านการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (content validity) โดยตรวจสอบความสอดคล้องรายด้าน (item object congruence: IOC) ได้แก่ ค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างเนื้อหาในข้อคำถามกับวัตถุประสงค์และความถูกต้องของภาษา และดำเนินการปรับปรุงแบบสอบถามให้มีความเหมาะสมตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 ท่าน พบว่า มีค่าดัชนีความสอดคล้องรายข้ออยู่ระหว่าง 0.66-1.00

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

คณะผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูล โดยใช้วิธีการศึกษาข้อมูลจากเอกสาร (literature review) การประชุมระดมความคิด (brainstorming) และการสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview)

1. การศึกษาข้อมูลจากเอกสาร คณะผู้วิจัยได้ศึกษารวบรวมข้อมูลจากเอกสารต่าง ๆ ซึ่งประกอบไปด้วย แนวคิดเมืองอุตสาหกรรมเชิงนิเวศ แผนงานด้านสิ่งแวดล้อมที่เกี่ยวข้องกับเมืองอุตสาหกรรมเชิงนิเวศ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนการทบทวนแผนพัฒนาเทศบาล แผนด้านสิ่งแวดล้อม และแผนที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาเมืองอุตสาหกรรมเชิงนิเวศ เช่น แผนแม่บทพัฒนาเมืองอุตสาหกรรมเชิงนิเวศจังหวัด และแผนปฏิบัติการอุตสาหกรรมเชิงนิเวศ ปี พ.ศ. 2560-2564 ของกรมโรงงานอุตสาหกรรม และแผนงานอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง

2. การประชุมระดมความคิด คณะผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (participatory action research: PAR) เพื่อจัดทำแผนสิ่งแวดล้อมชุมชน โดยใช้กิจกรรมสร้างภาพฝัน (future search conference) การระดมความคิดเห็น (brainstorming) และการประชุมเชิงปฏิบัติการ (workshop) ที่ได้กำหนดกลุ่มเป้าหมาย 3 กลุ่ม ประกอบด้วย กลุ่มผู้นำชุมชนและอาสาสมัครพิทักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กลุ่มเจ้าหน้าที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และกลุ่มผู้แทนหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง (อุตสาหกรรมจังหวัด ปोंกันและบรรเทาสาธารณภัยจังหวัด ศูนย์อนามัยที่ 6 และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง)

3. การสัมภาษณ์เชิงลึก คณะผู้วิจัยได้สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (key informants) จำนวน 5 กลุ่ม ได้แก่ ผู้แทนจากหน่วยราชการ ผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ฝ่ายการเมือง ผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นฝ่ายข้าราชการประจำ เจ้าหน้าที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่รับผิดชอบงานเกี่ยวกับเมืองอุตสาหกรรมเชิงนิเวศ และผู้นำชุมชน รวมทั้งสิ้น 14 ท่าน

การวิเคราะห์ข้อมูล

คณะผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาข้อมูลจากเอกสาร การประชุมระดมความคิด และการสัมภาษณ์เชิงลึก และทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา (content analysis) และจัดทำร่างแผนสิ่งแวดล้อมชุมชนเพื่อการจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อม

ผลการวิจัย

คณะผู้วิจัยได้วิเคราะห์ข้อมูลการวิจัยและสรุปผลการวิจัย โดยแบ่งเป็น 2 ตอน ซึ่งประกอบไปด้วย บริบทการดำเนินงานพัฒนาแผนสิ่งแวดล้อมชุมชนเพื่อจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อม เขตพื้นที่พัฒนาอุตสาหกรรมเชิงนิเวศ พื้นที่เทศบาลตำบลทับมา และแผนสิ่งแวดล้อมชุมชนเพื่อการจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อม เขตพื้นที่พัฒนาอุตสาหกรรมเชิงนิเวศ ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2562 สำนักงานสิ่งแวดล้อมภาคที่ 13 (ชลบุรี) พื้นที่เทศบาลตำบลทับมา จังหวัดระยอง

ตอนที่ 1 บริบทการดำเนินงานพัฒนาแผนสิ่งแวดล้อมชุมชนเพื่อจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อม เขตพื้นที่พัฒนาอุตสาหกรรมเชิงนิเวศ พื้นที่เทศบาลตำบลทับมา

พื้นที่เทศบาลตำบลทับมาอยู่ในเขตควบคุมมลพิษของนิคมอุตสาหกรรมมาบตาพุด ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่อยู่อาศัย โดยพื้นที่ในเขตเทศบาลตำบลทับมาไม่มีโรงงานขนาดใหญ่ มีเพียงโรงงานขนาดเล็กที่เน้นการประกอบชิ้นส่วนและซ่อมบำรุงเครื่องจักร ทำให้มีมลพิษไม่สูงมากนัก ทางเทศบาลได้รับข้อร้องเรียนเหตุรำคาญจากกลิ่น เสียง และน้ำเสีย ซึ่งก่อให้เกิดความเดือดร้อนแก่ผู้อยู่อาศัยในบริเวณใกล้เคียงที่มีความรุนแรงในระดับปานกลาง

โดยที่เจ้าหน้าที่และผู้นำชุมชนในพื้นที่เทศบาลตำบลทับมามีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการพัฒนาเมืองอุตสาหกรรมเชิงนิเวศในระดับปานกลาง สามารถจัดการสิ่งแวดล้อมและแก้ไขปัญหาเบื้องต้นได้แต่ไม่สามารถจัดการต้นเหตุของปัญหา เนื่องจากมีข้อจำกัดในด้านความรู้ความสามารถของบุคลากร และด้านเครื่องมือที่ใช้ในการตรวจวัดคุณภาพสิ่งแวดล้อม ทำให้เทศบาลตำบลทับมามีความต้องการพัฒนาและเสริมศักยภาพของบุคลากรในด้านเทคนิค วิธีการดำเนินงานในแต่ละมิติทั้งด้านกายภาพ การจัดการสิ่งแวดล้อม การเฝ้าระวังมลพิษ ตลอดจนแนวทาง/เทคนิค วิธีการแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมอย่างเป็นรูปธรรมและสอดคล้องกับบริบทของพื้นที่ ตลอดจนเสริมสร้างความตระหนักของบุคลากร และความเข้าใจถึงความสอดคล้องของภาระงานประจำกับการดำเนินงานด้านเมืองอุตสาหกรรมเชิงนิเวศ

ทั้งนี้เจ้าหน้าที่ของเทศบาลตำบลทับมามีศักยภาพด้านการจัดสาธารณูปโภคเพื่อให้บริการประชาชน รองรับการเติบโตของภาคอุตสาหกรรม และการบังคับใช้กฎหมายขออนุญาตปลูกสร้างอาคาร แต่มีศักยภาพจำกัดในงานด้านกายภาพที่ต้องใช้เทคนิคขั้นสูง จำเป็นต้องได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง นอกจากนี้เทศบาลตำบลทับมาได้ส่งเสริมเศรษฐกิจในท้องถิ่น สร้างรายได้ของประชาชนโดยจัดโครงการส่งเสริมอาชีพให้แก่ประชาชนในพื้นที่การส่งเสริมการปลูกผักปลอดสารพิษ ในครัวเรือน การจัดทำปุ๋ยและน้ำหมักชีวภาพไว้ใช้เองเพื่อลดรายจ่ายและลดปริมาณขยะ ตลอดจนการส่งเสริมกลุ่มผลิตภัณฑ์ชุมชน อาทิ กะปิ ดอกไม้พวงหรีด เป็นต้น สามารถสร้างเป็นรายได้หลักหรือรายได้เสริมของชุมชนได้ ในด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมเทศบาลตำบลทับมาดำเนินงานภายใต้บทบาทหน้าที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภายใต้การมีส่วนร่วมของประชาชนในพื้นที่ ทั้งนี้เจ้าหน้าที่ของเทศบาลมีศักยภาพในการดำเนินการประชาสัมพันธ์สร้างความรู้ความเข้าใจแก่ประชาชน เพื่อให้ประชาชนสามารถดูแลคุณภาพชีวิต และกระตุ้นให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมกับเทศบาลในการดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมและพัฒนาเมืองไปพร้อม ๆ กัน

นอกจากนี้ เทศบาลตำบลทับมายังมีเครือข่ายเฝ้าระวังคุณภาพสิ่งแวดล้อมภาคประชาชน เช่น ชุมชนคนริมน้ำซึ่งทำหน้าที่เฝ้าระวังคุณภาพน้ำเสีย และแจ้งเหตุให้แก่เทศบาลเพื่อสามารถดำเนินการระงับเหตุได้อย่างทันท่วงที อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) อาสาสมัครพิทักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (ทสม.)

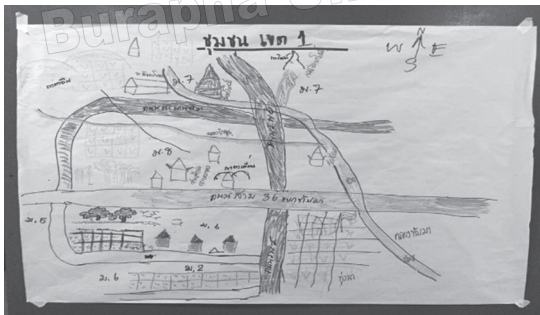
อาสาสมัครท้องถิ่นรักโลก (อถล.) และสายลับตาวีเศษ ซึ่งเป็นกลไกการดำเนินงานตามนโยบายจากส่วนกลาง ได้รับการสนับสนุนจากภาคอุตสาหกรรมในพื้นที่ และได้รับการจัดสรรงบประมาณจากภาครัฐในการดำเนินกิจกรรม ซึ่งเป็นการสนับสนุนด้านงบประมาณและการสร้างเครือข่าย ทั้งนี้เทศบาลตำบลทับมามีความต้องการที่จะได้รับการสนับสนุนด้านวิชาการจากภาครัฐ ภาคเอกชน และสถาบันการศึกษา ให้ความช่วยเหลือเป็นที่ปรึกษาหาแนวทางในการพัฒนาการจัดการสิ่งแวดล้อมและการสร้างเมืองอุตสาหกรรมเชิงนิเวศเพื่อรองรับการขยายตัวของเมืองที่จะเกิดขึ้นตามนโยบายระเบียบเศรษฐกิจภาคตะวันออก

ในส่วนปัญหาการป้องกันและยับยั้งเรื่องร้องเรียนด้านสิ่งแวดล้อมและการดำเนินการกรณีฉุกเฉินในพื้นที่นั้น เทศบาลตำบลทับมาใช้อำนาจหน้าที่ตามพระราชบัญญัติการสาธารณสุข (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2560 และพระราชบัญญัติรักษาความสะอาดและความเป็นระเบียบเรียบร้อยของบ้านเมือง (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2560 ในการดำเนินการจัดการเรื่องร้องเรียนเหตุเดือดร้อนรำคาญต่าง ๆ ให้เป็นไปตามกฎหมายของส่วนเรื่อง ที่นอกเหนืออำนาจหน้าที่ เทศบาลฯ ได้ดำเนินการประสานหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องร่วมดำเนินการต่อไป โดยมีแนวทางการพัฒนาชุมชนในพื้นที่ความรับผิดชอบของเทศบาลตำบลทับมา ให้เป็นชุมชนต้นแบบด้านการจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อมตามแนวทางการพัฒนาเมืองอุตสาหกรรมเชิงนิเวศสู่เมืองสิ่งแวดล้อมยั่งยืน การให้ความสำคัญเกี่ยวกับการจัดระเบียบชุมชน กฎระเบียบ และแนวทางการรักษาความสะอาดและสิ่งแวดล้อมของชุมชน เช่น โครงการถนนปลอดถัง การส่งเสริมการคัดแยกและใช้ประโยชน์จากขยะ เป็นต้น เพื่อเป็นแนวทางให้ประชากรที่จะย้ายถิ่นเข้ามาปฏิบัติตาม เพื่อรักษาความสะอาดและคุณภาพสิ่งแวดล้อมของพื้นที่เทศบาลตำบลทับมาต่อไป

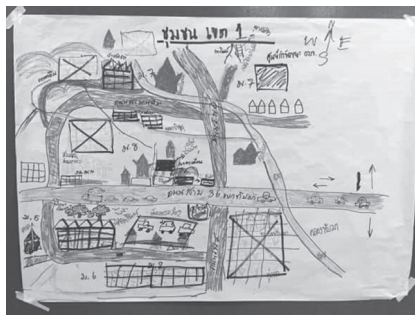
ทั้งนี้เทศบาลตำบลทับมามีความต้องการพัฒนาองค์ความรู้ด้านการจัดการเมืองอุตสาหกรรมเชิงนิเวศอย่างเป็นรูปธรรม โดยมุ่งที่การพัฒนาศักยภาพของเจ้าหน้าที่เทศบาลให้มีความรู้และมีกระบวนการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง และต้องการได้รับการสนับสนุนในด้านองค์ความรู้เพิ่มเติมจากหน่วยงานภาครัฐ สถาบันการศึกษา ตลอดจนการสนับสนุนงบประมาณตามทั้งจากภาครัฐและเอกชน โดยมีข้อเสนอให้บูรณาการในระดับนโยบาย ตลอดจนการทำงานระหว่างหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อไม่ให้เกิดความซ้ำซ้อนในการทำงาน สามารถดำเนินงานได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

ตอนที่ 2 แผนสิ่งแวดล้อมชุมชนเพื่อการจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อม เขตพื้นที่พัฒนาอุตสาหกรรมเชิงนิเวศ เทศบาลตำบลทับมา จังหวัดระยอง

พื้นที่เทศบาลตำบลทับมามีการเปลี่ยนแปลงชุมชนจากอดีตสู่ปัจจุบัน โดยพบว่าในอดีตพื้นที่เทศบาลตำบลทับมา ประกอบด้วย 5 หมู่บ้าน ได้แก่ หมู่ที่ 1-5 ต่อมาจำนวนประชากรเพิ่มมากขึ้น จึงแยกหมู่ที่ 1 ออกเป็นหมู่ที่ 7 หมู่ที่ 2 แยกออกเป็นหมู่ที่ 6 หมู่ที่ 4 แยกออกเป็นหมู่ที่ 8 ส่วนหมู่ที่ 3 และ 5 ไม่มีการเปลี่ยนแปลง ปัจจุบัน เทศบาลตำบลทับมามีพื้นที่ในความรับผิดชอบจำนวนทั้งสิ้น 8 หมู่บ้าน แบ่งเป็น 2 เขต ตามเขตการเลือกตั้งของพื้นที่ โดยเขต 1 ประกอบด้วย หมู่ที่ 5, 6, 7, 8 และเขต 2 ประกอบด้วย หมู่ที่ 1, 2, 3 และ 4 ภาพที่ 1 แสดงแผนที่ภาพวาดอดีตก่อนการสร้างโรงงานอุตสาหกรรมของพื้นที่ชุมชนเขต 1 และภาพที่ 2 แสดงแผนที่ภาพวาดสถานการณ์เมื่อมีการสร้างโรงงานอุตสาหกรรมในพื้นที่ชุมชนเขต 1

ภาพที่ 1 แผนที่ภาพวาดอดีตก่อนการสร้างโรงงานอุตสาหกรรมของพื้นที่ชุมชนเขตที่ 1

ภาพที่ 2 แผนที่ภาพวาดสถานการณ์เมื่อมีการสร้างโรงงานอุตสาหกรรมในพื้นที่ชุมชนเขตที่ 1

ในอดีตคนชุมชนตำบลทับมาอาชีพหลัก คือ เกษตรกรรม ได้แก่ การทำนาข้าว สวนมะพร้าว สวนผลไม้ ไร่อ้อย ไร่มันสำปะหลัง สวนยาง วิถีชีวิต และสังคมในชุมชน มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ซึ่งกันและกัน แบ่งปันกัน พึ่งพากัน มีทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ และมีวัฒนธรรมสำคัญ คือ งานบุญสารทเดือนสิบ ซึ่งเป็นประเพณีที่เกี่ยวข้องกับการประกอบอาชีพเกษตรกรรม

หลังจากที่มีโรงงานอุตสาหกรรมเข้ามาก่อตั้งในชุมชนส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสภาพพื้นที่ทำการเกษตรเป็นพื้นที่อุตสาหกรรม ส่งผลกระทบต่อให้ชาวชุมชนมีการเปลี่ยนอาชีพจากการทำนาจากเดิมที่มีที่นาเป็นของตนเอง ปรับเปลี่ยนพื้นที่ให้เป็นห้องเช่า รวมถึงการขายที่ดินให้กับนายทุนเข้ามาสร้างหมู่บ้านจัดสรรเพื่อรองรับผู้ย้ายถิ่นเข้ามาทำงานในเขตนิคมอุตสาหกรรม มีการถมที่ลุ่มเพื่อสร้างเป็นที่พื้นที่อยู่อาศัย ทำธุรกิจส่วนตัวค้าขาย ทำให้เกิดปัญหาน้ำท่วมขัง ตลอดจนเกิดการเปลี่ยนวิถีชีวิตจากเดิมที่มีการพึ่งพาอาศัยกัน ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และมีการลงแรงช่วยเหลือกันทำนา เปลี่ยนมาเป็นการจ้างแรงงาน ลูกหลานไม่ได้อยู่กับครอบครัวเดิม ขณะที่มีความเจริญมากขึ้นในระบบสาธารณูปโภคทั้งไฟฟ้า ประปา ถนน และการสื่อสาร

จะเห็นได้ว่า การพัฒนาที่เกิดขึ้นในพื้นที่ชุมชน ต่างมุ่งหวังให้เป็นการสร้างความเจริญในพื้นที่ ไม่ว่าจะเป็นการพัฒนาคุณภาพชีวิตและเศรษฐกิจให้เกิดความมั่นคง มั่งคั่ง แต่การพัฒนาที่ไม่ระมัดระวัง ละเลยผลกระทบที่เกิดขึ้นตามมาจากการพัฒนาจะส่งผลกระทบเชิงลบ โดยชุมชนเทศบาลตำบลทับมาประสบปัญหาทั้งทางตรงและทางอ้อม เป็นต้นว่า ในส่วนของมิติกายภาพพบปัญหาน้ำท่วม ปัญหาการจราจร ปัญหาสุขภาพในชุมชน ระบบสาธารณูปโภคไม่เพียงพอ ในส่วนของมิติสังคมพบปัญหาการเพิ่มมากขึ้นของประชากรในพื้นที่ ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน การเพิ่มขึ้นของขยะมูลฝอย มิติเศรษฐกิจพบปัญหาค่าครองชีพสูง ในส่วนของมิติสิ่งแวดล้อมพบปัญหามลพิษทางอากาศ ดินเสื่อมโทรม น้ำเน่าเสีย และในมิติการบริหารจัดการพบปัญหาความยากลำบากในการปฏิบัติตามแผนงานหรือแนวทางแก้ไขปัญหาที่วางไว้

จากประเด็นปัญหาที่ชุมชนได้รับผลกระทบจากโรงงานอุตสาหกรรมตามรอบเมืองอุตสาหกรรมเชิงนิเวศ พื้นที่เทศบาลตำบลทับมา ได้ระดมความคิดเห็นเพื่อหาแนวทางร่วมกันพัฒนาชุมชนตามมิติเมืองอุตสาหกรรมเชิงนิเวศ เกิดแผนชุมชนเมือง

อุตสาหกรรมเชิงนิเวศ พื้นที่เทศบาลตำบลทับมา ซึ่งประกอบไปด้วย แผนงาน โครงการ/กิจกรรม โดยเทศบาลตำบลทับมา และคณะกรรมการชุมชนเป็นผู้รับผิดชอบหลัก

ตารางที่ 1 รายละเอียดสำคัญของแผนชุมชนเมืองอุตสาหกรรมเชิงนิเวศ พื้นที่เทศบาลตำบลทับมา

กรอบเมือง	ตัวชี้วัด	ประเด็น	แผนงาน	โครงการ/กิจกรรม
อุตสาหกรรม	เมืองอุตสาหกรรม			
เชิงนิเวศ	เชิงนิเวศ			
มิติสังคม	ด้านที่ 17 คุณภาพชีวิตและสังคมของคนในท้องถิ่น โดยรอบ	ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน	เฝ้าระวังความปลอดภัยในชุมชน	เพิ่มกล้องวงจรปิดในพื้นที่ชุมชน เพื่อคอยเฝ้าระวังเหตุการณ์
		ผู้สูงอายุขาดคนดูแล/ถูกทอดทิ้ง	ส่งเสริมศักยภาพผู้สูงอายุ ด้านเศรษฐกิจ	ส่งเสริมให้มีกิจกรรมพัฒนาอาชีพกับผู้สูงอายุ
		เครือข่ายความร่วมมือ/การรวมกลุ่มกิจกรรมในชุมชน	พัฒนาการท่องเที่ยวชุมชน	ส่งเสริมประเพณีและวัฒนธรรมในชุมชน เพื่อให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว
มิติสิ่งแวดล้อม	ด้านที่ 9 การจัดการกากของเสียและวัสดุเหลือใช้	ขยะ	การจัดการขยะโดยชุมชน	- คริวเรือนไร้ขยะ - ขยะยืม - เก็บทองจากกองขยะ
	ด้านที่ 7 การจัดการคุณภาพน้ำ	มลพิษทางกลิ่น/เสียง	จัดการมลพิษโดยคนในชุมชน	- สร้างเครือข่ายดูแลแหล่งน้ำ “ชุมชนคนริมน้ำ”
	ด้านที่ 8 การจัดการคุณภาพอากาศ		ร่วมมือกับหน่วยงานที่รับผิดชอบ	- อาสาสมัครรักษาสีสิ่งแวดล้อม
มิติกายภาพ	ด้านที่ 1 การจัดวางผังที่ตั้งและการจัดการพื้นที่	น้ำท่วมขังในชุมชน การจราจร	พัฒนาพื้นที่อย่างยั่งยืน	- จัดอาสาดูแลคูคลอง ให้ปลอดภัย - อาสาสมัครดูแลความปลอดภัยบนท้องถนน

ตารางที่ 1 (ต่อ)

กรอบเมือง	ตัวชี้วัด			
อุตสาหกรรม	เมืองอุตสาหกรรม	ประเด็น	แผนงาน	โครงการ/กิจกรรม
เชิงนิเวศ	เชิงนิเวศ			
มิติเศรษฐกิจ	ด้านที่ 4 เศรษฐกิจ ท้องถิ่น	มีการรวมกลุ่ม ทำกิจกรรมในชุมชน	การสร้างอาชีพ เชิงบูรณาการ	- สร้างงานให้ผู้สูงอายุ - กลุ่มคน 3 วัย สร้างรายได้ สร้างความอบอุ่น
มิติการบริหารจัดการ	ด้านที่ 18 การบริหารจัดการ พื้นที่อย่างมีส่วนร่วม	แผนที่จัดทำไม่ค่อย ได้นำไปสู่การปฏิบัติ	สร้างการมีส่วนร่วม ในกระบวนการ แผนชุมชน	การจัดทำแผนชุมชน โดยชุมชนเพื่อชุมชน

จากตารางที่ 1 เป็นตารางสรุปการระดมความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของตัวแทนชุมชนเทศบาลตำบลทับมา ซึ่งประกอบด้วย ตัวแทนชุมชนทุกหมู่บ้าน ประธานชุมชน และผู้นำชุมชนจำนวนรวมทั้งสิ้น 80 คน ผ่านเครื่องมือวิจัย ได้แก่ การสะท้อนภาพในอนาคตของชุมชน และเครื่องมือเพื่อการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมชุมชน ได้แก่ SWOT analysis และการทำ future search analysis เมื่อได้ร่างแผนชุมชนภายใต้กรอบอุตสาหกรรมเชิงนิเวศ แผนดังกล่าวได้ถูกขับเคลื่อนโดยเทศบาลตำบลทับมา โดยนายกเทศบาลตำบลทับมาเข้าร่วมสังเกตการณ์และร่วมเวทีประชาพิจารณ์แผนฯ จนกระทั่งกระบวนการในการร่วมรับมอบแผนชุมชน และนำเข้าเป็นส่วนหนึ่งของแผนปฏิบัติของเทศบาลฯ ในช่วงปีงบประมาณ 2563-2564 ภายใต้การกำกับติดตามการดำเนินงานโดยสำนักงานสิ่งแวดล้อมภาคที่ 13 นอกจากนี้ ยังมีหน่วยงานในพื้นที่และเครือข่ายโรงงาน ได้แก่ สำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจังหวัดระยอง เครือข่ายจากโรงงานใกล้เคียงและกองทุนไฟฟ้าที่ให้การสนับสนุน ทั้งด้านความรู้เชิงวิชาการ และงบประมาณสนับสนุนโครงการ ทั้งนี้เทศบาลตำบลทับมา คณะกรรมการชุมชนจะเป็นผู้รับผิดชอบหลักและได้รับการสนับสนุนจากชุมชนทั้ง 8 หมู่บ้านที่มีส่วนร่วม และดำเนินการให้โครงการบรรลุเป้าหมายตามตัวชี้วัดกรอบเมืองอุตสาหกรรมเชิงนิเวศ

ด้วยกระบวนการของการจัดทำแผนฯ โดยให้ตัวแทนชุมชน ผู้นำชุมชนทั้ง 8 หมู่บ้าน ผู้นำท้องถิ่น และเจ้าหน้าที่ที่รับผิดชอบเข้ามามีส่วนร่วมให้กระบวนการทบทวนชุมชนของตนเองในอดีต ก่อนมีการตั้งนิคมอุตสาหกรรมโดยรอบชุมชน และเมื่อมีการเกิดนิคม

อุตสาหกรรมกระบวนการกำหนดภาพฝันของชุมชนโดยชุมชน และนำมาสู่กระบวนการวิเคราะห์จุดอ่อน จุดแข็ง โอกาส และอุปสรรค จนทำให้เกิดกระบวนการคิดแผนชุมชนเพื่อบูรณาการที่ช่วยให้ชุมชนสามารถอยู่ร่วมกับนิคมอุตสาหกรรม โดยตามนิยามของเมืองอุตสาหกรรมเชิงนิเวศ คือ การพัฒนาเมืองอุตสาหกรรมและชุมชนโดยสร้างความสมดุลระหว่างปัจจัยด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม เพื่อให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน โดยการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้เสีย โรงงานอุตสาหกรรม และชุมชนในท้องถิ่น (การนิคมอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย, ม.ป.ป.)

ภาพที่ 2 การส่งมอบแผนอุตสาหกรรมเชิงนิเวศให้แก่เทศบาลตำบลทับมา

อภิปรายผล

ประเทศไทยให้ความสำคัญการพัฒนาและการลงทุนด้านต่าง ๆ เพื่อเป็นการเร่งรัดการขยายตัวทางเศรษฐกิจ ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทั้งในทางความเจริญก้าวหน้าของประเทศ และในทางเสื่อมโทรมของสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ ภาครัฐจึงได้กำหนดนโยบายต่าง ๆ ที่เป็นการเร่งรัดการขยายตัวทางเศรษฐกิจ พร้อมกับการให้ความสำคัญด้านสิ่งแวดล้อมที่สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2561-2580) และแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560-2564) ที่กำหนดให้มีการพัฒนาประเทศที่มั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน และเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ด้วยการสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจและสามารถแข่งขันได้อย่างยั่งยืน มีการพัฒนาเมืองอุตสาหกรรมเชิงนิเวศที่เป็นการจัดการสิ่งแวดล้อมในบริเวณเมือง หรือพื้นที่ซึ่งมีการพัฒนาอุตสาหกรรมบนพื้นฐานความสมดุลของเศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม สังคม และความเป็นไปได้ทางเทคโนโลยี ที่เป็นการพัฒนาอุตสาหกรรมและเศรษฐกิจด้วยการใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ

พร้อมกับการเพิ่มประสิทธิภาพในการผลิตและลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม โดยได้รับการยอมรับและความร่วมมือของคนในพื้นที่ในทุกๆระดับ

พื้นที่เทศบาลตำบลทับมา จังหวัดระยอง เป็นพื้นที่ในเขตควบคุมมลพิษของนิคมอุตสาหกรรมมาบตาพุด และเป็นหนึ่งในพื้นที่นำร่องในกลุ่มจังหวัดพื้นที่ระยองเศรษฐกิจภาคตะวันออก วิถีชีวิตเปลี่ยนไปจากในอดีตด้วยอิทธิพลของการเปลี่ยนแปลงพื้นที่การเกษตรเป็นอุตสาหกรรม ด้วยการพัฒนาพื้นที่เป็นนิคมอุตสาหกรรมมาบตาพุดตามนโยบายรัฐบาลในอดีต ผลการเปลี่ยนแปลงพื้นที่ทำให้วิถีชีวิตเดิมเปลี่ยนไป พื้นที่ที่เคยเป็นที่ลุ่มกักเก็บและระบายน้ำได้ดีก็ถูกถมเพื่อสร้างเป็นพื้นที่อยู่อาศัยเพื่อทำธุรกิจส่วนตัว ค้าขาย ฯลฯ ส่งผลให้ชุมชนเกิดปัญหาน้ำท่วมขังซ้ำซาก นอกจากนี้ พื้นที่บริเวณโดยรอบเป็นโรงงานอุตสาหกรรมและพื้นที่สำหรับทิ้งขยะ ทำให้ประชาชนประสบปัญหามลพิษในระดับปานกลาง เกิดเหตุรำคาญจากกลิ่น เสียง และน้ำเสียตามมา

ผลการศึกษาพบว่า เจ้าหน้าที่และผู้นำชุมชนในพื้นที่เทศบาลตำบลทับมา มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการพัฒนาเมืองอุตสาหกรรมเชิงนิเวศในระดับปานกลาง โดยสามารถจัดการสิ่งแวดล้อมและแก้ไขปัญหาเบื้องต้น มีศักยภาพด้านการจัดสาธารณูปโภคเพื่อให้บริการประชาชน รองรับการเติบโตของภาคอุตสาหกรรมได้ดีในระดับหนึ่ง ส่วนใหญ่มุ่งเน้นการดำเนินการประชาสัมพันธ์สร้างความรู้ความเข้าใจแก่ประชาชน เพื่อให้ประชาชนสามารถดูแลคุณภาพชีวิตและมีส่วนร่วมกับเทศบาลในการดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมและพัฒนาเมืองไปพร้อม ๆ กัน ทั้งนี้เทศบาลตำบลทับมา มีความต้องการพัฒนาและเสริมศักยภาพของบุคลากรในด้านเทคนิค วิธีการดำเนินงานในทุกมิติ ต้องการความรู้ด้านวิชาการจากภาครัฐ ภาคเอกชน และสถาบันการศึกษา ให้ความช่วยเหลือเป็นที่ปรึกษา หาแนวทางในการพัฒนาการจัดการสิ่งแวดล้อมและการสร้างเมืองอุตสาหกรรมเชิงนิเวศ เพื่อรองรับการขยายตัวของเมืองที่จะเกิดขึ้นตามนโยบายระยองเศรษฐกิจภาคตะวันออก

เทศบาลตำบลทับมาจัดให้มีเครือข่ายเฝ้าระวังคุณภาพสิ่งแวดล้อมภาคประชาชน ซึ่งเป็นเครือข่ายจัดตั้งตามนโยบายและกลไกของราชการส่วนกลาง มีการดำเนินงานตามระบบแต่ยังขาดความจริงจังและต่อเนื่อง ซึ่งหากพิจารณาในด้านนี้จะพบว่ายังไม่สอดคล้องกับแนวทางการดำเนินงานการพัฒนาเมืองอุตสาหกรรมเชิงนิเวศของ

การนิคมแห่งประเทศไทย (2560) ในมิติการบริหารจัดการที่มุ่งอยู่บนหลักการมีส่วนร่วม และหลักธรรมาภิบาลเพื่อประโยชน์สุขของทุกภาคส่วน

จะเห็นได้ว่า การพัฒนาพื้นที่เทศบาลตำบลทับมา เพื่อสร้างความเจริญในพื้นที่ สร้างคุณภาพชีวิตและเศรษฐกิจ ได้ส่งผลกระทบต่อก่อให้เกิดปัญหาทั้งทางตรงและทางอ้อม ดังนั้นเทศบาลตำบลทับมา จึงได้ระดมความคิดเห็นเพื่อหาแนวทางร่วมกันพัฒนาชุมชน ตามมติเมืองอุตสาหกรรมเชิงนิเวศ ทำให้ได้แผนชุมชนเมืองอุตสาหกรรมเชิงนิเวศพื้นที่ เทศบาลตำบลทับมา ที่ประกอบไปด้วย แผนงาน โครงการ/กิจกรรม ที่มีเทศบาลตำบลทับมา และคณะกรรมการชุมชนเป็นผู้รับผิดชอบหลักในการดำเนินงาน ซึ่งสอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2561-2580) ที่มีเป้าหมายในการยกระดับการพัฒนาประเทศให้มีความมั่นคงปลอดภัย มีการขยายตัวทางเศรษฐกิจอย่างต่อเนื่องและมีการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างพอดีไม่สร้างมลภาวะต่อสิ่งแวดล้อม สอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560-2564) ที่มุ่งเน้นการสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคม ตลอดจนการรักษาและฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและคุณภาพสิ่งแวดล้อม และสอดคล้องกับยุทธศาสตร์กระทรวงอุตสาหกรรม (ปี 2559-2564) ในการส่งเสริมและพัฒนาอุตสาหกรรมให้เป็นมิตรกับสังคมและสิ่งแวดล้อม เช่นเดียวกับผลการวิจัยของชัยนต์ ตันติวิศตการ, อนิณ อรุณเรืองสวัสดิ์, บัณฑิต เศรษฐศิริโรตม์, ไพสิฐ พาณิชย์กุล และทรงพันธ์ ตันตระกูล (2559) ที่ได้พัฒนาเมืองอุตสาหกรรมเชิงนิเวศ เพื่อเป็นรูปแบบการพัฒนาอุตสาหกรรมที่ยั่งยืนบนพื้นฐานความสมดุลของเศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม สังคม ความสอดคล้องกับกฎหมาย และความเป็นไปได้ทางเทคโนโลยี ด้วยการลดการใช้ทรัพยากรและพลังงาน หรือการใช้ทรัพยากรและพลังงาน ให้คุ้มค่าและลดการปล่อยของเสียให้เหลือน้อยที่สุด พร้อมกับ การเพิ่มประสิทธิภาพในการผลิตด้วยหลักการความร่วมมือที่พ้องกันของผู้ประกอบการอุตสาหกรรม ผู้พัฒนา นิคมอุตสาหกรรม หน่วยงานรัฐท้องถิ่น และชุมชนเพื่อมุ่งสู่ประโยชน์ส่วนรวมร่วมกัน

ผลการศึกษาพบว่า โครงการตามแผนชุมชนเมืองอุตสาหกรรมเชิงนิเวศพื้นที่ เทศบาลตำบลทับมา ส่วนใหญ่เป็นโครงการที่มุ่งเน้นการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน ทั้งนี้เพราะแม้พื้นที่เทศบาลตำบลทับมาจะอยู่ในเขตควบคุมมลพิษของนิคมอุตสาหกรรมมาบตาพุดแต่กลับไม่มีโรงงานอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ตั้งอยู่ ประกอบกับกลไกการควบคุมมลพิษและสิ่งแวดล้อมของภาครัฐที่เข้มข้น และการทำกิจกรรมด้านสังคม

และสิ่งแวดล้อมของภาคอุตสาหกรรมในพื้นที่ (CSR) เป็นไปอย่างเข้มแข็งสร้างความไว้วางใจจากชุมชนในพื้นที่ได้เป็นอย่างดี ซึ่งแตกต่างกับผลการศึกษาของธันวดี สุขสาโรจน์ และชัยศรี สุขสาโรจน์ (2562) ที่ศึกษาเรื่อง การจัดทำแผนการจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อมชุมชนในเขตพื้นที่พัฒนาเมืองอุตสาหกรรมเชิงนิเวศ จ.ราชบุรี ที่โครงการส่วนใหญ่มุ่งเน้นกิจกรรมด้านการควบคุม ฝ้าระวัง และป้องกันปัญหาคุณภาพสิ่งแวดล้อม ทั้งนี้เป็นเพราะประชาชนในพื้นที่ยังมีความกังวลต่อการดำเนินงานของภาคอุตสาหกรรม และยังขาดการสร้างเชื่อมั่น ความเข้าใจอันดีระหว่างชุมชน และภาคอุตสาหกรรมในพื้นที่จังหวัดราชบุรี

ข้อเสนอแนะ

คณะผู้วิจัยได้สอบถามความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของชุมชนในพื้นที่เทศบาลตำบลทับมา และผู้บริหารเทศบาลตำบลทับมา ต่อแผนสิ่งแวดล้อมชุมชนเพื่อการจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อม เขตพื้นที่พัฒนาอุตสาหกรรมเชิงนิเวศ พื้นที่เทศบาลตำบลทับมา

ข้อเสนอแนะทั่วไป

1. ข้อเสนอแนะจากชุมชนพื้นที่เทศบาลตำบลทับมา

ควรมีการกระตุ้นขวัญกำลังใจของผู้นำชุมชน และสร้างแรงจูงใจให้คนรุ่นใหม่เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานของชุมชน เพื่อเป็นกำลังสำคัญในการขยายเครือข่ายโดยภาคเอกชนควรมีส่วนร่วมในการดำเนินงานด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมในชุมชน และให้ความสำคัญในเรื่องการจัดการของเสียที่ปล่อยออกจากโรงงานอุตสาหกรรมและสถานประกอบการ นอกจากนี้ ควรมีการเสริมสร้างความรู้ในด้านการจัดการสิ่งแวดล้อม และยกระดับความสามารถในการฝ้าระวังคุณภาพสิ่งแวดล้อมของชุมชนให้มากยิ่งขึ้น โดยหน่วยงานภาครัฐควรให้การสนับสนุนงบประมาณ อุปกรณ์ต่าง ๆ เพื่อให้ชุมชนสามารถฝ้าระวังคุณภาพสิ่งแวดล้อมได้

2. ข้อเสนอแนะจากผู้บริหารเทศบาลตำบลทับมา

1) ควรกำหนดแผนสิ่งแวดล้อมชุมชนฯ ให้ครอบคลุมการพัฒนาด้านการจัดการผังเมือง โครงสร้างพื้นฐาน และการพัฒนาเมืองอัจฉริยะ (smart city) รวมถึงต้องพิจารณาบริบทของการพัฒนาเมืองเพื่อรองรับการขยายตัวของเมืองในอนาคต รองรับการใช้สังคมผู้สูงอายุและรองรับนโยบายระเบียงเศรษฐกิจภาคตะวันออก (EEC)

2) ควรกำหนดแผนสิ่งแวดล้อมชุมชนฯ ให้ครอบคลุมปัญหาของชุมชน เป็นต้นว่า การลดปริมาณขยะ การจัดการมลพิษทางน้ำ การเพิ่มพื้นที่สีเขียว และครอบคลุมพื้นที่วัด โรงเรียน และพื้นที่สาธารณะประโยชน์ต่าง ๆ ตลอดจนครอบคลุมทุกกลุ่มชน อาทิ เด็กนักเรียน และผู้สูงอายุ

3) ภาครัฐควรกระจายอำนาจการบริหารจัดการให้แก่ส่วนท้องถิ่นอย่างจริงจังและเป็นรูปธรรม เพื่อให้เทศบาลมีขอบเขตอำนาจในการบริหารจัดการตนเอง ได้อย่างมีประสิทธิภาพเพิ่มมากขึ้น

4) การพัฒนาเทศบาลในอนาคตจำเป็นต้องพัฒนาผู้นำชุมชนรุ่นใหม่ สร้างกระบวนการจูงใจให้คนรุ่นใหม่เข้าร่วมกิจกรรมการพัฒนากับเทศบาลให้มากยิ่งขึ้น

5) ปัญหาในอนาคตของพื้นที่เทศบาลตำบลทับมา คือ การเพิ่มขึ้นของจำนวนประชากร ซึ่งจะเพิ่มจำนวนตามการขยายตัวของเศรษฐกิจในพื้นที่ ส่งผลให้กฎระเบียบแนวทางปฏิบัติตนของชุมชนดั้งเดิมอาจจะเปลี่ยนแปลงไป จึงควรมีการกำหนดแนวทางปฏิบัติตนของประชาชนที่จะย้ายเข้ามาอยู่ใหม่ และจัดทำเป็นระเบียบเมือง เพื่อให้ชุมชนดั้งเดิมและชุมชนใหม่สามารถอยู่ร่วมกันได้

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยในอนาคต

การศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษาเฉพาะพื้นที่เทศบาลตำบลทับมา ซึ่งเป็นเพียงองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นหนึ่งในพื้นที่เขตควบคุมมลพิษนิคมอุตสาหกรรมมาบตาพุด ดังนั้นหากจะส่งเสริมการจัดการเมืองอุตสาหกรรมเชิงนิเวศแล้วควรมีการจัดทำการศึกษาในลักษณะเดียวกันให้ครอบคลุมทั้งพื้นที่เขตควบคุมมลพิษ และควรเชื่อมโยงผลการศึกษาในแต่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเข้าด้วยกัน เพื่อเป็นแผนสิ่งแวดล้อมชุมชนของทั้งพื้นที่เขตควบคุมมลพิษ นิคมอุตสาหกรรมมาบตาพุดต่อไป

รายการอ้างอิง

- กรมการพัฒนาชุมชน. (2560). *กระบวนการบูรณาการขับเคลื่อนแผนชุมชน*. เข้าถึงได้จาก district.cdd.go.th/buengbun/แผนชุมชน
- กรมควบคุมมลพิษ. (2552). *ประกาศคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ ฉบับที่ 32*. เข้าถึงได้จาก <https://www.pcd.go.th/laws/ประกาศคณะกรรมการสิ่งแวดล้อม-25/>
- กรมโรงงานอุตสาหกรรม. (2562). *เกณฑ์และตัวชี้วัดการเป็นเมืองอุตสาหกรรมเชิงนิเวศ ฉบับปรับปรุง ปี พ.ศ. 2562*. กรุงเทพฯ: กองพัฒนาอุตสาหกรรมเชิงนิเวศ กรมโรงงานอุตสาหกรรม.
- กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม. (2560). *Roadmap เมืองไทยน่าอยู่อย่างยั่งยืน ปี 2560-2579*. เข้าถึงได้จาก <https://datacenter.deqp.go.th/service-portal/green-city/la-21-system/download/>
- กฤติน จันทร์สนธิมา และอรทัย อินตะไชยวงศ์. (2559). การมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างสมดุลและยั่งยืน: ศึกษาเฉพาะกรณี ป่าชุมชนบ้านคลองห้วยหวาย อำเภอแม่เปิน จังหวัดนครสวรรค์. *วารสารผู้ตรวจการแผ่นดิน*, 9(1), หน้า 58-79.
- การนิคมอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย. (ม.ป.ป.). *กรอบแนวทางการพัฒนา Eco ของ กนอ*. เข้าถึงได้จาก <https://www.ieat.go.th/eco/en/เกี่ยวกับecocenter/กรอบแนวทางการพัฒนา ECO ของ กนอ>.
- การนิคมอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย. (2558). *นโยบายการพัฒนา Eco ของไทย*. เข้าถึงได้จาก <https://www.ieat.go.th/eco/en/%E0%B9%80%E0%B8%81%E0%B8%B5%E0%B9%88%E0%B8%A2%E0%B8%A7%E0%B8%81%E0%B8%B1%E0%B8%9Aecocenter/eco-policy>
- การนิคมอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย. (2560). *คู่มือเกณฑ์โรงงานอุตสาหกรรมเชิงนิเวศ (Eco factory) (พิมพ์ครั้งที่ 2)*. กรุงเทพฯ: สภาอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย.
- คณะกรรมการจัดทำแผนสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก. (2562). *แผนสิ่งแวดล้อมในพื้นที่เขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก พ.ศ. 2561-2564*. กรุงเทพฯ: กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม.

- ชยันต์ ต้นติวัสดาการ, อนิน อรุณเรืองสวัสดิ์, บัณชुर เศรษฐศิริโรตม์, ไพสิฐ พาณิชย์กุล และทรงพันธ์ ต้นตระกูล. (2559). รายงานวิจัยการพัฒนานิคมอุตสาหกรรมภาคเหนือสู่รูปแบบเมืองอุตสาหกรรมเชิงนิเวศ. เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ฉันทวี สุขสาโรจน์ และชัยศรี สุขสาโรจน์. (2562). โครงการจัดทำแผนการจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อมชุมชน ในเขตพื้นที่พัฒนาเมืองอุตสาหกรรมเชิงนิเวศ จังหวัดราชบุรี. นครปฐม: มหาวิทยาลัยมหิดล
- สภาอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย. (ม.ป.ป.). การส่งเสริมและพัฒนาสู่เมืองอุตสาหกรรมเชิงนิเวศ (*Eco industrial town*). เข้าถึงได้จาก <https://weis.fti.or.th/eco-industrial-town/>
- สำนักงานคณะกรรมการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2560). แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12 พ.ศ. 2560-2564. เข้าถึงได้จาก https://www.nesdc.go.th/ewt_dl_link.php?nid=6422
- สำนักงานคณะกรรมการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2561). ยุทธศาสตร์ชาติ พ.ศ. 2561-2580. เข้าถึงได้จาก https://www.nesdc.go.th/download/document/SAC/NS_PlanOct2018.pdf
- สำนักนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. (2560). แผนจัดการสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2560-2564. เข้าถึงได้จาก www.onep.go.th/คลังความรู้/เอกสารเผยแพร่/ยุทธศาสตร์และแผนงาน/แผนการจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อมพ.ศ.2560-2564